

Adalékok Barzó Endre (1898–1953) életpályájához

Madár Ximena

Barzó Endrét az elmúlt 60 év során méltánytalanul háttérbe szorította a művészettörténet-írás, életműve feldolgozásra vár – olvashatjuk a festőművésszel foglalkozó cikkek zömében. Valójában érthetetlen, hogy egy, a pályája elején számos sikert elért festőművészről – kinek novécintos korszakából származó művei nem egyszer magas áron keltek el a művészeti aukciókon – mind a mai napig nem született monográfia, munkássága kevésbé ismert. Bár egy-két kisebb terjedelmű összefoglaló tanulmány megjelent ugyan Barzó Endréről, egyik sem tárta fel teljességében a festő életművét. Ennek legfőbb oka alkotásainak szétszóródásában keresendő, hiszen azok egy része magángyűjteményekben található, vagy lappang. Alkotásainak jó részét csupán írott forrásokból ismerjük, mely igencsak megnehezíti az életmű katalogizálását. Számos művének már a beazonosítása is szinte lehetetlen feladatnak tűnik a részletes adatok hiányában, nem beszélve arról, hogy a képek címadása sem következetes. Ennek ellenére kiemelten fontosnak tartjuk mindazoknak a forrásoknak a közlését, amelyek közelebb hoznak bennünket az életmű megismeréséhez.

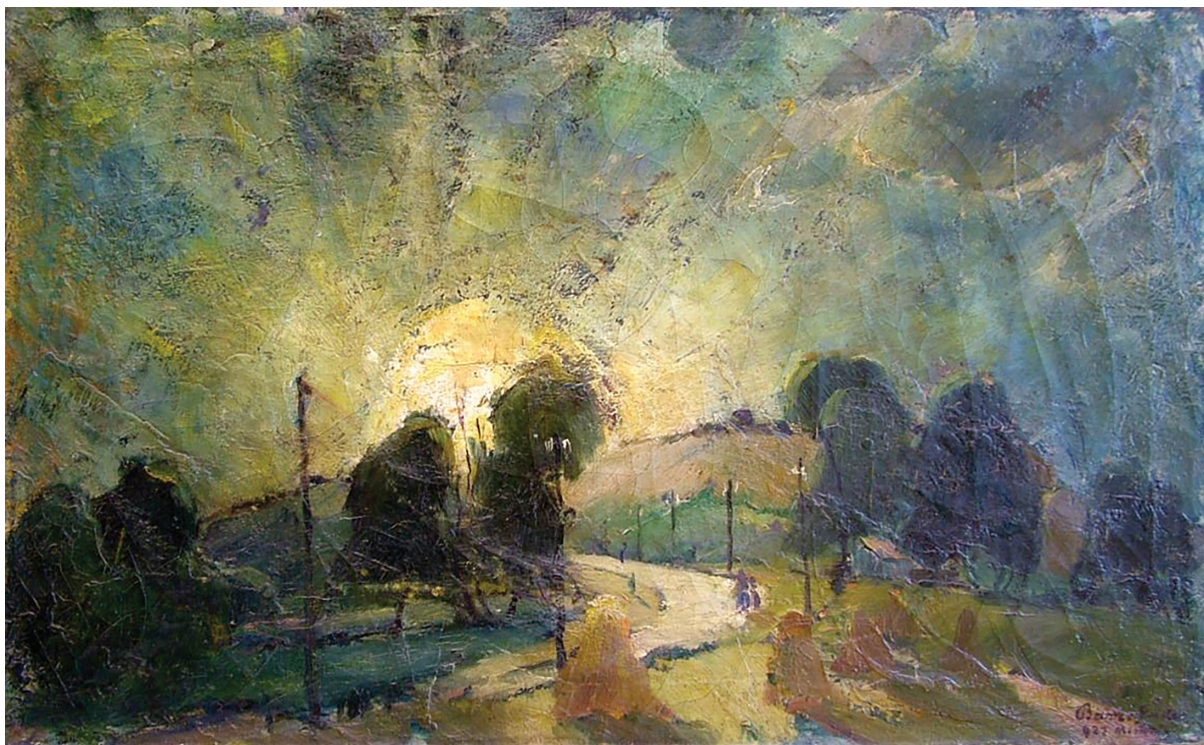
Jelen dolgozatban Barzó Endre személyes jegyzeteinek segítségével teszünk kísérletet a művész első (miskolci) festői korszakának (1921–1927) a bemutatására.

Muraközi Ágota 1989-ben közölte *Barzó Endre és a régi miskolci művésztelep* című tanulmányát,¹ mely jelentős lépésnek számított az életmű minél részletesebb megismerésében is. A tanulmány részletesen ismerteti az 1921-ben szerveződő művésztelep indulásának körülményeit, bemutatva a művész azon munkáinak egy részét, amelyek 1927-ben készültek a miskolci művésztelepen, és amelyekről a Nyírvidék 1927. október 25-i számában is olvashatunk. Az említett képek többsége a Jósza András Múzeumban 1983-ban bemutatott Barzó emlékkiállításán is szerepelt, ám ezek csupán egy szeletét képezik a művész első alkotóperiódusának.

Barzó Endre 1898. május 5-én született Nyíregyházán. Apja, Barzó Mihály az 1890-es évektől haláláig a város jeles építőmestere, akinek főbb építkezései között meg kell említenünk a vármegyeházát (1891), az evangélikus elemi iskolát (1892), a városi kőszínházát (1894), a tanítóképzőt, a városi gőzfürdőt (1886), az Erzsébet kórházat (1899) és a görögkatolikus templomot (1897). Bátran kijelenthetjük, hogy Nyíregyháza belvárosi képének kialakítása elsősorban az ő nevéhez fűződik.² Barzó gyerekkoráról kevés adattal rendelkezünk. Az evangélikus elemi iskolába járt, amelyet édesapja építtet. Középiskolai tanulmányait 1908 és 1916 között a nyíregyházi Kossuth gimnáziumban végezte, ahol Kozák Istvántól tanult rajzot. 1915-ben a gimnázium háborús

¹ MURAKÖZI 1989.

² MURAKÖZI 1989. 99.

1. kép

Barzó Endre: Országút, 1927. Jósa András Múzeum. Ltsz. 79.12.1.

rajzkiállítást rendezett az iskola növendékeinek munkáiból, melynek bevételét a háborúban látásukat veszített katonák megsegítésére ajánlott fel. A kiállításon az ifjú Barzó Endre is szerepelt.³

Érdekes megfigyelní, hogyan zajlott a gimnáziumi rajzképzés abban az időben. Ebben a gimnázium éves értesítói vannak segítségünkre. Az első négy osztályban szinte kizárólag az „ábrázoló geometria” képezte a rajzoktatást. Az ötödik évtől kezdődően az úgynevezett „görögpótló rajz” keretén belül a tanulók elkezdheték a mértani testek és egyszerűbb használati tárgyaknak a szénnel való rajzolását, valamint az ismerkedést a különböző művészeti technikákkal, hogy a gimnázium nyolcadik osztályában eljussanak a csendéleteknek természet után való festéséhez, illetve megismerkedjenek a művészeti anatómiával.⁴

Kozák István volt az, aki felfedezte az ifjú Barzó rajztehetségét és az érettségi után biztatta, felvételizzen a Képzőművészeti Főiskolára. Barzó számára a döntés korántsem volt egyszerű. Édesanyja szeretne volna, ha fia mérnökként az apja nyomdokaiba lép. Vonzotta a fiút a Zeneakadémia is, hiszen gyermekkorától fogva kitűnően zongorázott. Végül mégis a művészet mellett döntött és 1916-ban beiratkozott a Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakára. Itt kezdetben a Munkácsy-hagyományokat továbbörökítő Révész Imre növendéke lett. 1918 nyarán elkísérte mesterét a nagybányai művésztelepre. Az itt töltött időszak emlékét őrzi a Jósa András Múzeum gyűjteményében lévő *Házak patakparton*⁵ című derűs hangulatú olajképe.

A főiskola újjászervezése (1920), a Lyka Károly-féle oktatási reform lehetővé tette Barzó számára, hogy a lelkületének sokkal jobban megfelelő Benkhard Ágostot válassza tanárának, és

³ A Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Főgimnázium ötvenkettedik értesítője 1915–1916.

⁴ A Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Főgimnázium ötvenegyedik értesítője 1914–1915.

⁵ *Házak patakparton*, karton, olaj, 29×35 cm. Ltsz. K.79.12.3. (JAM)

ezáltal bekapcsolódjon az 1921-ben szerveződő miskolci művésztelep munkájába. Rajztanári diplomájának megszerzése után továbbképző tanfolyamot végzett (1921–1926).

Benkhard 1922-ben maga mellé vette tanársegédnek, a nyarakat pedig együtt töltötték a növendékekkel a miskolci művésztelepen. Mestere nemcsak munkásságára, hanem egész életére döntő hatással volt, barátságuk egy életre szólt. Miskolc közel egy évtizeden át meghatározó szerepet töltött be Barzó Endre művészi kibontakozásában. „Pályájának ez a kezdeti szakasza festészetének legaktívabb, életének legreményteljesebb korszakát jelenti” – állapítja meg írásában Muraközi Ágota.⁶

Az első világháborút lezáró párizsi béke következményeként az Osztrák–Magyar Monarchia és Magyarország területének jelentős részét fölosztották a kisantant államok között. Az adott körülmények a megmaradt ország akkori művészeti életében is lényeges változásokat eredményeztek, különös tekintettel a művésztelepeket illetően. Erdélynek Romániához való csatolásával égető szükség lett az elvesztett nagybányai művésztelep pótlására, elsősorban azért, hogy a Képzőművészeti Főiskola hallgatói számára biztosított legyen a nyári képzés.⁷ Első körben a válságos állapotban lévő kecskeméti művésztelepet kapcsolták be ebbe a programba, majd 1921-től Miskolcon hoztak létre állandó művésztelepet. Míg az előbbi Révész Imre irányítása mellett működött, az utóbbi vezetésére Benkhard Ágostot és Muhits Sándort kérte föl a Főiskola.

A miskolci művésztelep hivatalos megalapítását helyi előzmények segítették elő. Bartus Ödön, Meilinger Dezső és Nyitray Dániel, helyi művészek Képzőművészeti Szabadiskolát hoztak létre a városban, amely 1919 őszétől a Csabai kapunál fekvő, elhagyott szanatórium⁸ felső épületében működött, s amit ők maguk is művészteleppé kívántak fejleszteni.⁹ Terveik megvalósítását több tényező is akadályozta. Egyrészt az anyagi tőke hiánya, másrészt a tény, hogy a vízgyógyintézet tulajdonosai inkább az épületek értékesítését tartották szem előtt, semmint annak hasznosítását. A művésztelep sorsa akkor vett szerencsés fordulatot, amikor helyi kezdeményezésre a Magyar Képzőművészeti Főiskola művésztelepet szervező törekvéseinek fókuszába került.¹⁰ A várossal folytatott hosszas tárgyalások után az állam által alapított intézmény végül a korábbi szanatóriumban kapott helyet, amelynek fenntartását fele részben a város vállalta magára.¹¹ A leendő művésztelep helyének megtekintésére maga Lyka Károly, a Főiskola akkori rektora személyesen utazott Miskolcra. Élményeit a következőképpen foglalta össze: „1921-ben Pekár államtitkár fölkerít engem, mint a Képzőművészeti Főiskola rektorát: utazam Miskolcra, nézzem meg a város végén álló föl hagyott egykori vízgyógyintézetet, alkalmas volna-e egy művésztelep számára. Amit láttam: üres falak voltak, betört ablakkal, lyukas tetővel, padló helyett vízlevezető lécezet, bútornak semmi nyoma. Egy pár riadt patkány menekült előlem. A kép nem volt biztató. Annál inkább a környezet. Nagy kert bokrokkal, egy óriási mogorófavá,

2. kép
Barzó Endre

⁶ MURAKÖZI 1989. 100.

⁷ SÜMEGI 2009. 225.

⁸ Dr. Egri Miksa által alapított Vízgyógyintézet Szanatórium Rt.

⁹ <https://hermuz.hu/100-eves-a-miskolci-muvesztelep-2-resz-mutermek-a-telepen/>

¹⁰ DOBRIK 2006. 2.

¹¹ HAJDÚ–KÁKÓCZKI 2020. 328.

*a tágas terület telehintve vadvirággal, túl buja rétek, másfelől enyhe dombok egészen az Avasig: a szabad természet is közel, a város is közel, ezt nem szabad elszalasztani.*¹²

A Képzőművészeti Főiskola évkönyvei igen kevés információt nyújtanak a művésztelep mindennapi tevékenységét illetően. Annyi bizonyos, hogy a munka nem indult zökkenőmentesen, a szervezőknek számos nehézséggel kellett szembenéznük. A legelső probléma a háború okozta gazdasági válság volt. Emellett az épületbe beköltözött hajléktalanok, lakásnélküliek nem voltak hajlandók „a lakások átépítése idejére másik lakásba költözni”.¹³

A kezdeti nehézségek ellenére a telep 1921. augusztus 15-én hat főiskolai növendékkel és Benkhard Ágost¹⁴ korrektúrájával megkezdte működését, és a második év végére már meg is nyithatta első kiállítását a városházán. Az első tanévtől kezdődően 25-26 növendék dolgozott itt

3. kép

Barzó munka közben a miskolci művésztelepen (magántulajdon)

nyaranta. A telep nemcsak a fővárosból érkező főiskolai növendékeknek biztosított alkotói helyet, de szívesen fogadta tanfolyamain az alkotni vágyó miskolci ifjúságot is. Az oktatás ingyenes volt, csupán a modellpénzt és a tisztogatási díjakat kellett megtéríteniük a jelentkezőknek.¹⁵ A nyári tanfolyamon komoly munka folyt, pontos időbeosztással, modellekkel. A résztvevők, ha csak tehették, a szabad ég alatt festettek. Délelőttönként a szabad térben állított modellekről készítettek studiumokat. A változatos természeti környezet számtalan festői témát kínált számukra. A növendékek kilátogattak a Hejő- és Sajó-völgybe, tanulmányi kirándulásokat tettek Lillafüredre, Hámorba, Hejőcsabára, Tapolcára, Görömbölyre. A közkedvelt tájak közül az Avas és a Miskolctapolca között elhúzódó Dudujkát övezte a legnagyobb érdeklődés.¹⁶ Hogy milyen látvány tárulhatott szemük elé kalandozásaik során, azt talán maga Benkhard fogalmazta meg a legérzékletesebben: „A miskolci művésztelepet vezettem és festői képzeletemet elragadta e vidék. A szépséges Bükk, mely legjobban emlékeztetett Nagybányára. A hegyvidék szépsége nemcsak a vonalak rajzában jelentkezik. A ritka, áttetsző levegőn keresztül mások a színek, mint az alföldön. Vakítóbbak, élesebbek és a párán keresztül csodálatos zománcos csillogással ölelik körül a tájat. A felhők kibontakoznak, a zöldek zöldebbek, a veresek veresebbek, az erdő sokszor olyan smaragdzöld, mint a tenger. A szomorú kéknek

*és a vidám ibolyának harmóniái elragadják az ecsetet. Ülök a tájban és úgy érzem, hogy én vagyok a világ közepe. Szinte látom a táj végtelenbe vesző folytatását.*¹⁷

A nagybányai festészet második generációjához tartozó Benkhard Ágost igen jó pedagógiai érzékkel megáldott művész volt. A legkülönbözőbb karakterű növendékeket is egyforma lelkiismeretességgel oktatta, anélkül, hogy bármelyiküket túlzottan a hatása alá kerítette volna, vagy

¹² LYKA 1948.

¹³ Félbehagyták a művésztelep átalakítását. *Reggeli Hírlap* XXXI: 176. (1922. augusztus 5.) 5.

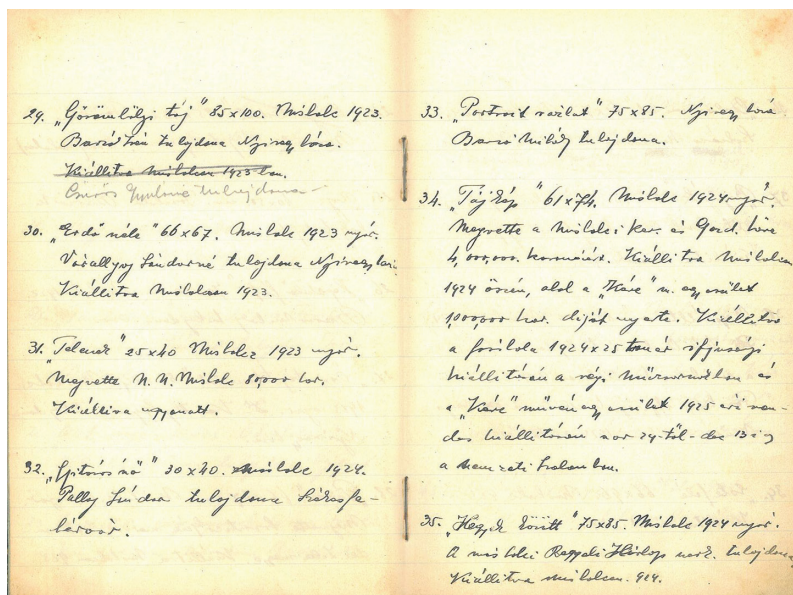
¹⁴ Benkhard Ágost két ciklusban volt a művésztelep vezetője 1921-től 1937-ig, majd 1947–1948 között.

¹⁵ Miskolcra érkeztek a festőakadémia növendékei. *Reggeli Hírlap* XXX: 179. (1921. augusztus 10.) 3.

¹⁶ <https://hermuz.hu/100-eves-a-miskolci-muvesztelep-5-resz-a-dudujka/>

¹⁷ MOLNÁR 1956. 23.

4. kép
Részlet Barzó Endre
jegyzetfüzetéből (magántulajdon)

egyéni szabadságában korlátozta volna.¹⁸ A látványhoz igazodó hűséget, különösen a rajzban, megkövetelte diákjaitól.¹⁹ Benkharnak a művésztelepen megvalósított oktatási módszeréről, egykori tanítványa, Bartha László így emlékezik vissza: „Benkharnál a nagybányai tradíciók továbbvitele volt a cél. Számára és számunkra is Ferenczy Károly volt az ideál. Nagybányához abban is hasonlítottunk, hogy ún. vasárnapi »tájképsorozást« tartottunk. Vasárnap délelőttönként mindenki fölvitte a nagy műterembe a heti képeit és mindegyiket megbeszéltük. Nagyon jó légkör volt Miskolcon. Vittünk modelleket vagy vettünk föl a falunkból a plein airhez.”²⁰

Hogy miért e részletes sorok a helyről és a mesterről? Mert ezek meghatározó elemei Barzó művészi fejlődésének. Ez a táj adta képeinek témáját és inspirációját, mesterétől pedig elsajátíthatta mindazt a tudást, amit a festői mesterség tekintetében az nyújtani tudott.

Barzó Endrének a miskolci művésztelepen töltött időszakáról, itt készült képeiről viszonylag kevés információval rendelkezünk. Az bizonyos, hogy már a művésztelep megnyitásának évében jelen volt Miskolcon. Személyes jegyzeteiből²¹ tudjuk, hogy négy képet festett ezen a nyáron Miskolcon: *Felhők*, *Napnyugta*, *Vázlat* és *Napsütés* címűeket. A következő évre vonatkozóan hét képet jegyzett fel, és valamivel több információhoz jutunk a művésztelep első záró kiállításán való szerepléséről is. Bár a miskolci Reggeli Hírlap beszámolt ugyan a városháza épületében megrendezett tárlatról, Barzó Endréről nem tett említést. Figyelemmel kísérte viszont az eseményt a Szabolcs megyei Nyírvidék. A lap 1922. október 26-i számában nemcsak a kiállításról, de Barzó szerepléséről is értékes információkat tudhatunk meg: „Minket, nyíregyháziakat közelebbről is érdekel az a kéпкиállítás. A kiállítók között ott van Barzó Endre az Országos Magyar Képzőművészeti Főiskola tanársegédje is, aki már nem is növendék, de igazi művész, akinek alkotásai, különösen tájképei valóságos műrekek, akinek egyik képét éppen [éppen] ezen a kiállításon Borsod vármegye főispánja,²² másik képét pedig Miskolc városa vette meg.”²³ Barzó Endre itt nőtt fel közöttünk, csak

¹⁸ D. FEHÉR 1956. 239.

¹⁹ RIDEG 1980. 9.

²⁰ Bartha László vallomását idézi SÜMEGI 1997. 23.

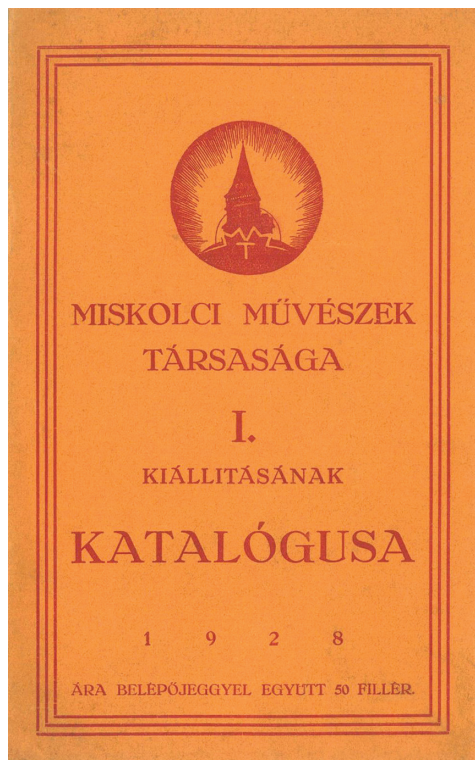
²¹ BARZÓ É. N.

²² BARZÓ É. N. Az 1922 nyarán, Miskolcon festett *Eső után* című képről van szó.

²³ BARZÓ É. N. Az 1922 nyarán, Miskolcon festett *Szeptemberben* című képről van szó.

*néhány éve, hogy felkerült a fővárosba, de művészete már ma is elismert. Igazán büszkék lehetünk a mi nyíregyházi művészeinkre.*²⁴

Az 1923-as év igazi áttörés Barzó művészetében. Az Újpesten, 1922-ben festett *Diákkotthon* című képét, a MEFOSZ-nak²⁵ a Nemzeti Szalonban megrendezett kiállításán a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Egyesülete (továbbiakban KÉVE) tízezer koronás díjjal jutalmazta. A festményt Budapest székesfőváros megvásárolta, ma a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében található. A fővárosi és helyi lapok sorra dicsérő szavakkal méltatták a festményt, kiemelve finom tónusértékeit, meleg interieur hangulatát. Jelentős elismerés volt ez a fiatal művész számára, ame-

lyet 1924-ben a miskolci művésztelep záró kiállításán újabb siker követett. A tárlaton szereplő *Tájkép* című festményével Barzó ismét elnyerte a KÉVE zsűri bizottságának tetszését, a díj ezen alkalommal egymillió korona volt.²⁶ Reprodukció hiányában csupán a helyi sajtó leírásából alkothatunk képet a díjnyertes festményről. „*A természet életében való művészi elmélyedés mély áhítata ragadta meg különösen a zsűri figyelmét. A hegyek mögül áradó napfény feloldja a hegyek kontúrjait, könnyűvé, majdnem légneműekké teszi a messzi tömegeket s ebben a távolról jövő fényben álmódzva nyugszik az előtér. A kompozíció s a levegőmegoldás remeklése, a művészi lélek imádságos megnyilvánulása, a leghelyesebb irányban való fejlődés tette a díjra méltóvá ezt a képet.*”²⁷ – olvashatjuk a Miskolczi Napló tudósítójának dicsérő szavait.

A festményt, melyet a Miskolci Kereskedők és Gazdák Köre vásárolt meg,²⁸ Barzó a Főiskola művészifjúságának az Ernst Múzeumban 1924 decemberében megrendezett tárlatán, valamint a KÉVE XVI. kiállításán is szerepeltette.

Az adott év igen termékenynek bizonyul, ha csak a festő jegyzeteiben feltüntetett képek számát nézzük. Eszerint tizenkét kép készült ebben az évben Miskolc környékén, többségét csak címről ismerjük, egyikről-másikról alkalomadtán pár soros leírással vagy kritikával találkozhatunk a vidéki vagy fővárosi sajtó hasábjain, ahogyan ezt az alábbi idézet is példázza: „*Barzó Endre figurális dolgain (»Természet«, »Estefélé«) mély zengésű misztikus líra árad el. Az »Estefélé« magányos leányalakja, a kifürkészhetetlen*

mély sötét tónus, az egész képet átlengő finom melancholia az egésznek ellenállhatatlan ereje a legnagyobb spanyol és olasz klasszikusokra emlékeztet. Izmos, nagyraihivatott tehetség ez a Benkhardt-antívány.”²⁹

Nem vagyunk szerencsésebb helyzetben akkor sem, ha az 1925-ös évi tevékenységét vesszük górcső alá. 1925 februárjában – nyilván korábbi szerepléseinek hatására – a KÉVE rendes tagjai közé választotta. Ettől fogva rendszeresen kiállított a Nemzeti Szalonban. Erre az évre kilenc

²⁴ Nyíregyházi mester a miskolci művésztelep kiállításán. *Nyírvidek* XLIII: 244. (1922. október 26.) 3.

²⁵ Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége.

²⁶ A művésztelep növendék-kiállításának megnyitása. *Reggeli Hírlap* XXXIII: 241. (1924. október 21.) 3.

²⁷ Barzó Endre kapta a Kéve egymillió díját. *Miskolczi Napló* XXV: 242. (1924. október 21.) 6.

²⁸ Alaptalan támadás a Kereskedők és Gazdák köre ellen. *Miskolczi Napló* XXV: 36. (1925. február 14.) 6.

²⁹ HALASI 1924. 8.

Miskolcon készült képet jegyzett fel füzetében. Közülük a *Késő délután*, *Munkás asszony* és *Korsós leány* címűek a művésztelep adott évi kiállításán, valamint a KÉVE XVI. kiállításán is szerepeltek.³⁰

A Dudujkát, a városszéli dombokat megörökítő *Késő délután*³¹ című műve talán az első a Miskolcon festett, ismert képei sorában. A gomolyfelhőkön finoman átszűrődő késő délutáni fény finoman megvilágítja az előtérben húzódó fákat, bokrokat. A páradús levegőben a színek felélénkülnek, és a fáknak a rétre vetülő, elnyúló árnyékai különös muzikalitást kölcsönöznek az amúgy végtelen nyugalmat árasztó képnek.

Barzót ebben az időben főként a fény problémája foglalkoztatta. Gyakoriak nála a késő délután vagy ősszel, tavasszal megfogalmazott tájképek. Koroknay Gyula világított rá Barzó festészetének egyik jellegzetességére, miszerint „*tájainak szereplői a természetnek egyébként igénytelen gyermekei, egy jellegtelen útkanyar, facsoport vagy bokros rét, néhány házzal, amely mellett mindenki érdektelenül megy el. Tájai különös nyugalmat, békét árasztanak, mely tele van költészettel, melyek hangulati szépségére a művész hívja fel a figyelmet.*”³²

Képeit a kritika rendszerint jól fogadta, az újságcikkek sorra kiemelik képeinek színharmonióját, tónusait és a belőlük áradó természetszeretetet. A KÉVE nagydíja, a múzeumok, városok és magánszemélyek vásárlásai már jelzik, hogy művészetét széles körben számon tartják. Nyilván a szerencse anyagilag is rámosolygott.

A művészeti élet decentralizálásának az erősítésére a KÉVE Művészegyesület XVII. kiállítását 1926. február 28. – március 14. között Miskolcon rendezték meg. A tárlaton Barzó három olajképpel szerepelt: *Temetés*, *Gesztenyész asszony* és *Szilveszterkor* címűekkel.³³ Az utóbbit, melyet 1926 telén, Nyíregyházán festett, még a tárlaton megvásárolta a Miskolci Kereskedők és Gazdák Köre.

Bár ebben az évben Barzó lemondott tanársegédi állásáról, augusztusban még a művésztelepen találjuk. Ekkor festi *Kilátás a városra* című, „impresszionista felfogású” képét, és a telep éves tárlatán is szerepel *Szeptember utója*, *Egyszerű emberek* és *Napsütés a völgyben* című vásznaival.³⁴

Ugyancsak Miskolchoz köthető a KÉVE 1929-es évkönyvében is közölt *Köcsögök*³⁵ című csendélete, melyet érdekes módon nem említ meg jegyzetfüzetében. Csendéletet ritkában festett, ezek is tökéletesen komponált darabok, többségük Barzó novecentista korszakából származik.

1927 tavaszán részt vett a Szinyei Merse Pál Társaság által rendezett Tavaszi Szalon kiállításán. A tárlaton egyetlen, a jegyzet szerint Miskolcon készült képpel szerepel. A *Kilátás* című festményt a Szinyei Társaság megvásárolta a saját gyűjteménye számára.³⁶

Jegyzetfüzetében összesen három képét datálja 1927-re, mindhárom miskolci működésének eredménye. Ez igen kevésnek tűnik, de ma már ismeretes, hogy ennél többet is festett ebben az évben a művésztelepen. Közöttük található Barzó egyik legtöbbet reprodukált festménye, a *Miskolc mellett*, más címén *Országút*.³⁷ A fekvő formátumú kép vízszintes tengelyében elhelyezett hatalmas napkorong épp lebukni készül a dombok mögé, s fénye átlényegíti az egész tájat. „*A széles táj minden pontjának a nap ad értelmet és színt, s minél távolabb van tőle, akár az égen, akár a réten, annál hidegebb és fénytelenebb színek kombinációk kerültek a vászonra. A nap alatti okkeres boglya*

³⁰ DAMÓ 1925. 1.

³¹ *Késő délután*, 1925, olaj, vászon, 75×90 cm. Ltsz. 71.22. (Herman Ottó Múzeum)

³² KOROKNAY 1967. 103.

³³ KÉVE 1926.

³⁴ MESKÓ 1926. 6.

³⁵ *Kancsós csendélet* (Kék köcsög), 1926, olaj, vászon, 50×70 cm. Ltsz. 90.2.1. (JAM)

³⁶ BARZÓ É. N.

³⁷ *Országút*, 1927, olaj, vászon, 48×80 cm. Ltsz. 79.12.1. (JAM)

csúcscsénye narancsszín, az oldalsókon ez a szín már rozsdásodik. A naphoz kissé közelebb levő asszonyfigurák lilák. Egy csipetnyi narancs, s egy ecsethegy lila csodálatosan tud élni a zöldeknek és egyre hidegülő kékeknek hihetetlen gazdag skálájában.” – írja Koroknay Gyula.

Ugyanekkor készült a *Tanya Miskolc mellett*³⁸ című képe. A borongós, tágas égbolt alatt parasztházak sorakoznak. A vörös háztetők színfoltjai visszaköszönnek az ég gomolygó felhőiben, akárcsak a fák lombjainak zöld reflexei drámai hatást kölcsönözve a képnek.

Szintén ebből az évből ismeretes két aktja, melyekről a Nyírvidék 1927. október 25-i számában is olvashatunk. Az *Akt macskával* a komponálás abszolút biztonságáról és kiváló rajztudásáról beszél. Festőiségében is remekel ez a kép, a kékeszöld háttér előtt átlósan fekvő nő alakján szinte érezni a bőr puhaságát. A jobbról érkező, lopódzó macska figurája szimbolikus jelentést hordoz magában, a későbbiekben is többször felbukkan Barzó piktúrájában.

Az előbbtől más felfogású a KÉVE XX. kiállításának katalógusában is reprodukált *Fekete macska* (1927) című festmény. Bár szerkezetileg az előző kép megoldását viszi tovább, az átlósan elhelyezett fiatal nő alakja mellett egy pruszlikos nő jelenik meg, s mindketten a feléjük közeledő fekete macskát nézik. Az alakok stilizáltsága, a vonalak keménysége Barzó új stílusának megelőlegezői.

1928 fordulópontot jelent Barzó művészetében. A posztnagybányai szellem már nem elégítette ki, új utakat keres, kísérletezik. Egyre inkább a fény jut uralomra képein. Az ellenfény megmarad, de a formák kezdenek veszíteni realitásukból. „A valóságot már nemcsak leírja, hanem erős érzelmi szálakkal át- meg átszövi. Elhagyja a tárgyi festőiség határait, s egy kis ábrándozásból, önfeledtségből, fantáziából, valami poétikus álmvilágot teremt.”³⁹ Ennek egyik remek példája a KÉVE XX. kiállításán is szereplő *Bánya közelében*, mely szintén Miskolcon készült kép.

Ebben az évben nyerte meg a Szinyei Társaság Nemes Marcell-díját, mely két hónapos olaszországi tartózkodást tett lehetővé számára. Itt rövid időre a római iskola hatása alá került, s ez művészetében radikális változást eredményezett.

1927 után Barzó nem tért vissza a miskolci művésztelepre. Ám ez korántsem jelentette a Benkhardtal vagy a város művészeti életével való szakítást. Amikor 1928-ban Benkhard kezdeményezésére megalakult a Miskolci Művészek Társasága, Barzó is csatlakozott a tagokhoz. A társaság, mely a miskolci és borsodi művészet fejlesztését tűzte célul maga elé, 1928. november 4-én nyitotta meg első kiállítását a miskolci Zenepalota hangversenytermében. A több mint 100 munkát felvonultató tárlaton Barzó négy olajképpel (*Szeptember utója, Kék köcsög, Meszes kocsi, Fekete macska*), valamint egy szénrajzzal (*Úsztató*) szerepelt.⁴⁰ Sőt, 1948 őszén ott találjuk a Benkhard által rendezett *Miskolc 25 éve a magyar festőművészetben* című tárlaton is. Barzó ekkor már visszavonultan élt, a festés helyett a pasztellt preferálta, a tárlatra is három pasztellképét küldte be, de ő maga személyesen a kiállításon már nem vett részt.

1944-ben Barzó végleg hazaköltözött Nyíregyházára. Kezdetben az Orosi út melletti tanyaújon, később a Bercsényi u. 14. szám alatt lakott. Utolsó kiállításának sikertelensége és egyre romló egészségügyi állapota igen elkedvtelenítették. Egyre kevesebbet dolgozott és emberkerülő lett. 1953. augusztus 25-én halt meg a nagykállói ideggyógyintézetben.⁴¹

Bár személyes jegyzetei sokban segítenek Barzó miskolci korszakának a feltérképezésében, munkásságának pontosabb körvonalazása, műveinek behatóbb elemzése még a jövő feladata.

³⁸ *Tanya Miskolc mellett*, 1927, olaj, vászon, 60×74 cm. Ltsz. 77.3.3. (JAM)

³⁹ KOROKNAY 1967. 105.

⁴⁰ MISKOLCI MŰVÉSZEK 1928.

⁴¹ KOROKNAY 1967. 109.

Csupán ennek elvégzése után kerülhet új megvilágításba az egykor szerencsés csillagzat alatt induló festőművésznek a magyar művészetben elfoglalt helye.

BARZÓ ENDRE FESTMÉNYEINEK ÉS RAJZAINAK JEGYZÉKE⁴²

MAGÁNTULAJDONBAN LÉVŐ ÉS ELADOTT KÉPEINEK JEGYZÉKE⁴³

Mű címe	Mű mérete	Készítési hely/ idő	Kiállításon való szereplés	Megjegyzések
<i>Felhők</i>	25×35 cm	Miskolc, 1921 nyara	Kiállítva 1921 telén a főiskola kiállításán.	
<i>Vázlat</i>	25×30 cm	Miskolc, 1921 nyara		
<i>Napnyugta</i>	50×70 cm	Miskolc, 1921 nyara	Kiállítva 1921-ben a főiskola ifjúsági kiállításán.	
<i>Napsütés</i>	45×50 cm	Miskolc, 1921 nyara		
<i>Tölgy</i>	30×40 cm	Miskolc, 1922		
<i>Vázlat</i>	20×30 cm	Miskolc, 1922 nyara		
<i>Szeptemberben</i>	82×96 cm	Miskolc, 1922 nyara	Kiállítva ugyanott a telep őszi kiállításán.	
<i>Eső után</i>	82×96 cm	Miskolc, 1922 nyara	Kiállítva Miskolcon 1922-ben.	
<i>Vázlat</i>	25×30 cm	Miskolc, 1922 nyara	Kiállítva Miskolcon 1922.	
<i>Szabó bácsi</i>	66×67 cm	Miskolc, 1922 nyara	Kiállítva Miskolcon 1922-ben és a főiskola ifjúsági kiállításán 1923 tavaszán az Ernst múzeumban és a MEFOSZ kiállításán 1923 júniusában a Nemzeti Szalonban.	
<i>Hegedülő férfi</i>	70×80 cm	Miskolc, 1922		
<i>Őszi táj tehennel</i>	88×89 cm	Miskolc, 1923 nyara		
<i>Piros</i>	66×67 cm	Miskolc, 1923 nyara	Kiállítva Miskolcon 1923-ban.	
<i>Görömbölyi táj</i>	85×100 cm	Miskolc, 1923	Kiállítva Miskolcon 1923-ban.	
<i>Erdő széle</i>	66×67 cm	Miskolc, 1923 nyara	Kiállítva Miskolcon 1923-ban.	
<i>Tehenek</i>	25×40 cm	Miskolc, 1923 nyara	Kiállítva Miskolcon.	
<i>Köd</i>	ismeretlen	Miskolc, 1923 nyara	Kiállítva ugyanott 1923-ban.	
<i>Hegedűs</i>	ismeretlen	Miskolc, 1923 nyara		

⁴² A jobb átláthatóság kedvéért Barzó Endre festményeinek és rajzainak jegyzékét táblázatba rendszereztük. A táblázatban kizárólag a festő miskolci korszakához kötődő képeket tüntettük fel. A képek kronológiai sorrendben követik egymást. Barzó némelyik képnél a tulajdonost is megnevezte.

⁴³ Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Csűrös Csillának, amiért a tanulmányhoz jelentős Barzó dokumentumokat kölcsönzött a számunkra.

Madár Ximena

Mű címe	Mű mérete	Készítési hely/ idő	Kiállításon való szereplés	Megjegyzések
<i>Hejő völgye</i>	ismeretlen	Miskolc, 1923 nyara	Kiállítva ugyanott 1923-ban.	
<i>Ködös táj</i>	ismeretlen	Miskolc, 1923 nyara		A dátum ceruzával átjavítva 1924-re.
<i>Gitáros nő</i>	30×40 cm	Miskolc, 1924		
<i>Tájkép</i>	61×74 cm	Miskolc, 1924 nyara	Kiállítva Miskolcon 1924 őszén, ahol a KÉVE 1.000.000 koronás díját nyerte. Kiállítva a Főiskola 1924–25 tanév ifjúsági kiállításán a régi műcsarnokban és a KÉVE 1925. évi rendes kiállításán nov. 24-től dec. 13-ig a Nemzeti Szalonban.	
<i>Hegyek között</i>	75×85 cm	Miskolc, 1924 nyara	Kiállítva Miskolcon 1924-ben.	
<i>Csabai részlet</i>	61×71 cm	Miskolc, 1924		
<i>Boglyák</i>	35×40 cm	Miskolc, 1924 nyara	Kiállítva Miskolcon 1924-ben.	
<i>Napszálltakor</i>	80×100 cm	Miskolc, 1924	Kiállítva a miskolci kiállításon 1924-ben és a Főiskola ifjúsági kiállításán a régi Műcsarnokban 1924–25 tanévben	
<i>Este felé</i>	66,5×96 cm	Miskolc, 1924		
<i>Természet</i>	95×110 cm	Miskolc, 1924		
<i>Tapolcai erdőrész</i>	kb. 60×70 cm	Miskolc, 1924	Kiállítva Miskolcon 1924-ben.	
<i>Ilus</i>	ismeretlen	Miskolc, 1924 nyara		
<i>Természet</i>	95×110 cm	Miskolc, 1924 nyara	Kiállítva ugyanott 1924 okt. 19–26-ig.	
<i>Napszálltakor</i>	80×106 cm	Miskolc, 1924 nyara	Kiállítva ugyanott 1924.	
<i>Erdőben</i>	70×74 cm	Tapolca, 1924 nyara	Kiállítva ugyanott.	
<i>Ősszel</i>	50×60 cm	Miskolc, 1924 ősze		
<i>Késő délután</i>	75×90 cm	Miskolc, 1925 nyara	Kiállítva Miskolcon 1925-ben és a KÉVE kiállításán 1925-ben nov. 24.–dec. 13.	Reprodukálva a KÉVE évkönyvében.
<i>Tájkép</i>	75×90 cm	Miskolc, 1925	Kiállítva Miskolcon 1925-ben.	
<i>Korsós leány</i>	60×68 cm	Miskolc, 1925	Kiállítva Miskolcon 1925-ben és a KÉVE kiállításán 1925-ben.	
<i>Este</i>	45×70 cm	Miskolc, 1925 nyara	Kiállítva Miskolcon 1925-ben és a KÉVE kiállításán.	
<i>Munkás asszony</i>	66×96 cm	Miskolc, 1925	Kiállítva Miskolcon 1925-ben.	átfestve
<i>Nyárfák</i>	66×78 cm	Miskolc, 1925		átfestve

Adalékok Barzó Endre (1898–1953) életpályájához

Mű címe	Mű mérete	Készítési hely/ idő	Kiállításon való szereplés	Megjegyzések
<i>Temetés</i>	66×67 cm	Miskolc,1925		átfestve
<i>Dudujkai tanya</i>	50×75 cm			
<i>Szeptember utója</i>	75×90 cm	Miskolc,1926 nyara	Kiállítva Miskolcon és a Magyar Táj és Életkép kiállításon.	
<i>Egyszerű emberek</i>	85×100 cm	Miskolc,1926 nyara	Kiállítva Miskolcon és a Magyar Táj és Életkép kiállításon.	
<i>Napsütés a völgyben</i>	85×96 cm	1926 nyara	Kiállítva Miskolcon és a Magyar Táj és Életkép kiállításon a Múcsarnokban és a varsói reprezentatív magyar kiállításon.	
<i>Kilátás</i>	60×73 cm	Miskolc,1926 nyara	Kiállítva az 1927 évi Szinyei II. Tavaszi Szalonján.	Megvette a Szinyei Merse Pál Társaság (250 pengő).
<i>Mészégető</i>	50×60 cm	Miskolc,1926		
<i>Tájkép</i>	60×73 cm	Miskolc,1927		A Szinyei Merse Pál Társaság Nemes Marcell utazási ösztöndíját nyerte.
<i>Országút</i>	50×80 cm	Miskolc,1927		
<i>Bánya közelében</i>	75×90 cm	Miskolc,1927		A Magyar Művészeti lapban reprodukálva.
<i>Fekete macska akttal</i>	85×90 cm			
<i>A falu vasárnapja</i>	60×73 cm	Miskolc,1928	Kiállítva a Barcelonai világkiállításon.	Levelezőlapon reprodukálva.
<i>Rajz</i>	ismeretlen	Miskolc,1928		

Irodalom

BARZÓ É.N.

Barzó Endre: Festményeim és rajzaim jegyzéke. Kézirat. Év nélkül. Magántulajdon.

DAMÓ 1925.

Damó Oszkár: A művésztelep kiállítása. *Reggeli Hírlap* XXXIV: 244. (1925. október 28.) 1–2.

DOBRIK 2006.

Dobrik István: Miskolc képzőművészete 1918–1948. In: Miskolci művészek. Szerk. Dobrik István. Miskolci Galéria – Herman Ottó Múzeum, Miskolc 2006. 2–3.

- D. FEHÉR 1956.
D. Fehér Zsuzsa: Beszélgetés Fónyi Géza festőművésszel. *Szabad Művészet* X: 5. 1956. (május) 237–243.
- HALASI 1924.
Halasi Andor: Minden várakozást felülmúl a miskolci művésztelep kiállítása. *Miskolczi Napló* XXV: 241. (1924. október 19.) 8.
- HAJDÚ–KÁKÓCZKI 2020.
Hajdú Ildikó – Kákóczki András: Művészet, önkéntesség, múzeum. Fejezetek a képzőművészethez kapcsolódó civil szervezetek miskolci történetéből. [Art, volunteering, museum. Chapters from the history of non-governmental organizations related to the fine arts in Miskolc.] *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* LVIII–LIX. 2020. 323–340.
- KÉVE 1926.
A „KÉVE” művészegyesület XVII. kiállításának katalógusa. Bev. Lyka Károly. K. n., Miskolc 1926.
- KOROKNAY 1967.
Koroknay Gyula: Barzó Endre. *Szabolcs-szatmári Szemle* II: 2. 1967. 99–113.
- LYKA 1948.
Lyka Károly: Bevezető. In: Miskolc 25 éve a magyar festőművészetben. Országos Magyar Képzőművészeti Főiskola Miskolci Művésztelepe, Miskolc 1948.
- MESKÓ 1926.
Meskó Barna: A művésztelep kiállítása. *Magyar Jövő* 8: 241. (1926. október 23.) 6–7.
- MISKOLCI MŰVÉSZEK 1928.
Miskolci Művészek Társasága I. kiállításának katalógusa. K.n., Miskolc 1928.
- MOLNÁR 1956.
Molnár György: Benkhard Ágost: Legkedvesebb tájam. *Képes Magyarország* II: 7. (1956. július 1.) 7. 23.
- MURAKÖZI 1989.
Muraközi Ágota: Barzó Endre és a régi miskolci művésztelep. [Barzó Endre und die alte Miskolcser Künstlerniederlassung.] *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 27. 1989. 99–108.
- RIDEG 1980.
Rideg Gábor: Egy grafikus genezise (Beszélgetés Szalay Lajossal). *Művészet* 21: 9. 1980. 4.
- SÜMEGI 1997.
Sümei György: A nagybányai művésztelep: modell? *Művelődés* L. 1997. (január) 22–23.
- SÜMEGI 2009.
Sümei György: Adalékok a miskolci művésztelep történetéhez. [Notes on the history of the Artists' Colony in Miskolc.] *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XLVIII. 2009. 225–240.

Additions to Endre Barzó's biography

– written by Ximena Madár

Barzó was unreasonably pushed into the background by art history, his work is less well-known. Although there are a few small comprehensive studies, none of them aimed to fully present the lifetime of the painter, and to introduce, analyse his artistic development through his works. The aim of my study is to organize and analyse the available documents in order to contribute to form an accurate picture relating to the life of this great and modern painter.